

**Ioannis Tollenarii Brvgensis e Soc. Iesv Specvlvm
Vanitatis Sive Ecclesiastes Solvta Ligataq. Oratione
Dilvcidatvs**

Tollenaer, Jean de

Antverpiæ, 1635

Prosa Exegesis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68633](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68633)

*Diuinorum operum nimio submota recessu.
Caligo est, quod scire datur. Lux crastina luce
Plus sapit hesternâ : nocti nox addita noctem
Exiit, & mentem perfundit lumine. Sic nos
Sisyphio exercet docta ignorantia saxo.*

PROSA EXEGESIS.

O MISERA mortalium conditio! quid tandem in rebus humanis expetendum censebimus, si non minus in pertinaci constantique labore vanitatis, quam in desultoriâ studiorum inconstantiâ reperitur. Vidimus præcedenti Sectione perpetuam in tantâ rerum ac studiorum vicissitudine iactationem: nunc autem non minus animi tormentum existit ex pertinaci planeque inexplebili sciendi cupiditate: quam cum huius vniuersi Conditor eximiâ mundi pulchritudine in animis nostris excitet, neque vnumquam liquido veritatis fonte restinguui patiatur; quid aliud, quam Tantali cuiusdam à nobis supplicium reposcit? Atqui nihil est in hac rerum vniuersitate tam minutum, ait Aristoteles, tamque vile, aut abiectum, quod non cum ingentem in animis nostris sciendi pruritum excitet, tum verò in stuporem nos rapiat, & auctoris sui commendationem. Et quod Heraclitum Tarentinum dixisse ferunt, cum in casam quamdam furnariam diuertisset, Introire, sunt hîc etiam dij; hoc in minimis etiam naturæ operibus sentiendum, in quibus multiplex radius diuinæ perfectionis elucet. Nam, vt rectè notat Bernardus, potentissimè ex nihilo omnia, sapientissimè pulchra, benignissimè vtilia sunt creata. Nec auctor excellentior est Deo, ait Augustinus, nec ars efficacior est Dei verbo, nec causa melior est, quam vt bonum cre-

Vana sciendi cupiditas.

Aristoteles de Partib. animal. lib. 1. c. 3.

Res creatæ in Creatoris notitiam nos ducunt.

Bernard. Serm. 3. de Pentecost.

August. in Sententiis, Sent. 141.

creetur à bono. Et quamuis non omnia eius opera æqualem pulchritudinem ac maiestatem præ se ferant; idem tamen illi quod Apelli contingit, cuius non absolutissima tantum opera mirata est antiquitas, sed subtilissimam etiam lineam in spatiosâ tabulâ depictam primum Rhodius Protogenes, deinde Roma inter eximia nobilium pictorum monimenta suspexit. Ita in diuinis operibus non absolutissima tantum naturæ opera, sed tenuissima etiam lineamenta miramur.

Effecit hæc naturæ præstantia, ut præter alios Antonius ille vastæ solitudinis cultor sic vniuersitatis humanæ amœnitate caperetur, ut cum quidam ex illo sciscitaretur, cur tam paucos, ac propè nullos apud eum libros conspiceret, respondisse dicatur, Hæc mundi spectacula sic animum suum oblectare, nullum ut aliud librorum adminiculum desideraret: hinc inuenire se studium amœnissimum, quo semper caperetur, nec unquam satis caperet. Ad hoc studium naturâ optimum quemque incitari ait Seneca: quæ, inquit, ad contemplandum nos erexit, nullamque non sui partem nobis explicuit, ut per hæc, quæ obtulerat oculis, cupiditatem etiam faceret ceterorum. Nec enim omnia, nec tanta visimus, quanta sunt: sed acies nostra aperit sibi inuestigando viam, & fundamenta veri iacit, ut inquisitio transeat ex apertis in obscura, & aliquid ipso mundo inueniat antiquius. Quis fuerit Vniuersi status antequam singula in partes discederent: quæ ratio mersa & confusa diduxerit: quis loca rebus assignauerit: an suapte naturâ graua descenderint, euolarint leuia: an præter nisum pondusque corporum altior aliqua vis legem singulis dixerit. Quin etiam cogitatio nostra cæli munimenta perrumpit, nec contenta est id

Plin. li. 35.
cap. 10.

Seneca de
Otio sapientis,
c. 32.

Ex notis ad
ignota sciendi
cupido
tas transit.

Plato in
Phædone.

quod ostenditur scire; Illud, inquit, scrutor quod ultra mundum iacet, vtrumne profunda vastitas sit, an & hoc ipsum terminis suis cludatur. Quin imò tanta erat antiquis Philosophis naturæ opera contemplandi cupiditas, vt corpus suum, tamquam scientiæ remoram, non absque iniuriâ ferrent, assiduaque moriendi consuetudine animum à corporis contagione reuocarent. Enimuerò, vt est à Socrate in Phædone disputatum, nihil est homini ad veritatis lucem adspiranti tam inimicum, quàm corporis contagio, & voluptatis illecebra; quæ mentem caligine offusam falsis decipit imaginibus, nec à sensuum colluione ad mundi spectaculum, rerumque naturam perlustrandam egredi permittit. Vnde Mercurius ille, cui multiplex rerum scientia Trifmegisti cognomen peperit, eum qui ad Philosophiam adspirat, in Asclepio hortatur, vt corpus, quoad fieri potest, quasi vestem deponat, exuatque hoc inscitæ indumentum, interitus vinculum, viuam mortem, sentiens cadauer, ductile sepulchrum. Quod illi sanè impigrè exequuntur, qui peruestigandâ rerum naturâ non ætatem tantum, sed etiam sanguinem succumque consumunt.

Res creata
in cognitio-
nem sui al-
liciunt.

Hæc est igitur illa occupatio, quam afflictionem non immeritò vocat noster Interpres, quam dedit Deus filiis hominum vt distendantur in eâ. Nimirum, *Cuncta fecit bona* (siue pulchra) *in tempore suo*; quæ proinde eximiâ suâ specie ac voluptate spectatores suos mirum in modum afficiunt, & ad inuestigandas naturales veritates, rerumque causas, vehementer impellunt. Quid enim fortius desiderat anima, quàm veritatem, ait D. Augustinus. Vnde mox subiicit: *Et mundum tradidit disputationi eorum*. At quo fructu tandem? O vanitas! vt post
infini-

Augustinus
Tract. 26.
in Ioan.

infinitum laborem, paucis hinc inde tenui cognitione delibatis, *non inueniat homo opus, quod operatus est Deus, ab initio vitæ suæ disquisitioni mancipatus usque ad finem.* Dic enim, obsecro, quid certi aut explorati habemus in hac rerum humanarum confusâ caligine? Pythagoras Naturalem Philosophiam extra scientiarum chorum eliminabat, quod omnem subtilitatis naturæ comprehensionem opinionibus contineri diceret. Socrates, cum prius ad rerum naturalium peruestigationem animum appulisset, earundem inconstantia perpetuoque fluxu deterritus (quod nihil in iis certo sciri posse apud se statuisset) ad Moralem Philosophiam animum adiecit. Hunc secuti cum Platone suo Academici, omnia in rebus naturalibus dubia atque incerta esse contenderunt.

Denique fuit hæc apud veteres peruagata de veritate querimonia, quod ita humanæ mentis commercium fugisse videretur, ut in eâ quærendâ mortales operam luderent. Hinc Democritus eam in puteo, cui nullus esset fundus, demersam querebatur; Anaxagoras densâ caligine circumfusam pronuntiabat, Empedocles ad hauriendam scientiam nimis angustas esse sensuum vias. Alij suos nescire potius quàm scire docentes, in inuestigatione Physicæ veritatis nihil perspectum haberi posse contendebant.

Et verò, nonne in iis, quæ sub adspectum cadunt quotidie, tamquam in tenebris palpiramus? Quis fontium fluminumque idoneam assignauit originem? Nam siue ex imbribus oriri dixeris, cum antiquis, ridebit Rhæni potor aut Danubij accola, qui ex nudis etiam rupibus, qui nullum imbrem bibunt, copiosissimas vident aquarum scaturigines. Siue cum Aristotele ad va-

Res naturales obscuræ.

Tertullian. lib. de Anima.

Theodoretus lib. de Materia & mundo.

Veritatis cognitio difficilis.

Lactantius lib. 3. c. 3. Mirand. lib. 2. de Exam. van.

Fontium origo obscura.

Arist. lib. 1. Meteoror. c. 13.

Basilii
Homil. 4.
Hexæm.
Hieron. in
cap. 1. Ec-
clesiastæ.

pores subterraneos referas, quis non videt difficillimum hoc esse commentum, nullaque nixum experientia. Siue denique cum D. Basilio, Hieronymo, ipsoque Ecclesiaste, è mari cursum ducere malueris; quis comprehendet, quo pacto liquidum hoc elementum, quod in mare tamquam locum depressiorem deuoluitur, ex eodem contra naturæ ductum ad capita fontium fursum recurrat?

Æstus marini causa obscura. Vide Cornimbrices in Meteor.

Nunc verò cum de æstu marino disceptatur, quis non explendos iudicet Stoicos, qui, ut aliquam eius assignent causam, ab animâ liquidi illius elementi, quam otiosè comminiscuntur, motum illum reciprocum oriri contendunt? Nec minùs illi ridiculi sunt, qui hunc tantum effectum ad aquarum euaporationem referunt, quâ vigente efferatur mare, cessante decidat: qui mari simile quid euenire fabulantur quod animanti febrium paroxysmis per interualla æstuanti. Et quamuis melior Philosophorum sententia causam æstus marini Lunæ adscribat, quis tamen idoneum discrimen ostendet (cum hoc astrum terras omnes ac maria suo lumine influxuque peruagetur) cur non omnia maria eodem illo æstu, reciproco, certisque horis dimenso, fluctuentur? Nam in Lusitanico Belgicoque Oceano senis ferè intumescit ac detumescit horis; ad Erythræum verò Africæ promontorium quaternis accedit, octonis regreditur: in littore Cambaiæ mare binis horis triginta circiter leucas accessu obtegit, binis totidem recessu detegit: in Euripo (fretum est inter Aulidem & Eubœam) vnius diei noctisque spatio septies recurset. Sanè, ut cetera silentio inuoluam, tantum negotij Euripus ille faceßiuit Aristoteli, ut desperatione tandem ac tædio victus, in eundem se precipitem

Æstus maris diuersus.

capitem egisse dicatur. Vnde locus prouerbio factus, Aristoteles non capit Euripum, igitur Euripus capit Aristotelem.

Porro ventis ipsis leuiora sunt, quæ de ventis plerique philosophantur. Aiunt, exhalationes à Sole attractas, in opacam nubem impingentes, in hanc illamve partem fugâ dilabi. Crederes illos areas ferreasque nubes cogitatione fabricari. Sed quid illis ventis facient, quos vehementissimos patimur, nullo vsquam nubis apparente vestigio? Quare Seneca faciliori viâ, sed planè fabulosâ & commentitiâ sese expedit, vitam scilicet aëri tribuens quâ se moueat. Quantò laudabilius ignorantiam confessus cum Regio Vate diceret, *Qui producit ventos de thesauris suis*, non de antro aliquo Æolio, aut concauâ rupe, sed, vt ait Bellarminus, de potentiâ suâ secretissimâ & ditissimâ, quæ numquam exauriri potest.

Quid nunc ego species seu formas adspectabiles à corporibus illuminatis decifas commemorem? quæ in speculo videntur, quomodo imago in speculi profunditate immersa apparet, cum species in superficie terminentur? Sin autem res ipsa in speculo apparet, quomodo intra speculum videtur, cum illi minimè insit?

Præterea quis vniquam vel probabili coniecturâ assecutus est, vnde amœnissima illa colorum varietas in iride, in vitro triquetro, in politis adamantibus existat? Vnde mercurio, siue argento viuo, illud eximium, vt cum aliquod plumbi libras natantes sustineat, vel vnicus auri scrupulus illi iniectus mergatur? Vnde non tantum defunctorum corporibus ad inimici præsentiam, sed plantis etiam & arboribus illa, quam cernimus, antipathia? vnde sexcenta talia naturæ miracula?

*Ventorum
causa ob-
scura.*

*Seneca
lib. 5. Nat.
quæst. c. 5.*

*Bellarmin.
in Psalm.
134.*

*Naturæ
miracula.*

Augustinus
Epist. 2. ad
Volusian.

cula? Stulti sumus, si aut naturam penetrare, aut causas eruere nos posse confidimus. Demus, inquit Augustinus, Deum aliquid posse quod nos fateamur inuestigare non posse, atque in talibus rebus tota ratio facti, sit potentia facientis.

Curiositas
hominum
mirabilis.

Et hæc quidem luce meridianâ clariùs humanæ curiositatis & scientiæ vanitatem ante oculos constituunt; sed inter tot naturæ miracula vnum mihi reliquum fieri videtur. Cum toties, eluso scientiæ conatu, vita pariter animique vigor contabescat; quâ fieri potest, vt in tantâ desperatione ad occulta naturæ penetrandi, nullum inuestigandi finem faciat humana curiositas? Quid hîc dicam? nisi hoc etiam ad cumulum nostræ vanitatis accedere, quòd, ad curiositatis illecebram, noua subinde scintilla veritatis in lucem emergat; quâ fit vt magis magisque sciendi cupiditas accendatur. Quis enim ignorat, quantopere huius temporis Astrologorum studia accenderit opticus ille tubus, cælestium secretorum ingeniosissimus explorator? Quantis hoc hominum genus incessit gaudiis, cum plures septenis Pleiades, cum circumfusus Saturno stipatores, cum Solis maculas, aliaque hætenus inexplorata, huius tubi beneficio in lucem protulerunt? Nec dissimili ratione præteritis sæculis acus nauticæ inuentum, aliaque non minùs præclara, mentes sciendi cupidas crexerunt: quæ tantò vehementiùs accendi consueuerunt, quòd, licet hinc inde veritas aliqua in lucem emerferit, multum tamen ad scientiæ perfectionem semper desideretur. Sanè ante annos non ita multos mihi contigit, cum aliud agens acu nauticâ tempus fallerem, deprehendisse me (quod nusquam legisse meminî) vectem seu baculum ferreum fursum erectum, supe-

superiore sui parte, si pyxidem admou eas, acum nauticam ad se rapere, inferiori parte à se repellere: eundemque sequi effectum, si vectis sursum deorsum inuertatur. Si verò vectis in terrâ iaceat, ita vt parallelus sit illi lineæ horizontali, quæ protenditur ab Oriente in Occidentem, neutra pars acum nauticam aut repellet, aut attrahet; sed naturæ suæ relinquetur. Si vectis parallelus fuerit lineæ horizontali, quæ protenditur à Septentrione in Meridiem, pars illa vectis, quæ Septentrionem respicit, acum repellet; quæ verò in Meridiem vergit, attrahet. Denique si vectis altera sui parte paululum à terrâ eleuetur, pars eleuata, quancumque cæli plagam respiciat, acum attrahet, pars autem altera terram contingens reiiciet. Omitto hîc stupendum illud horologium recentissimè inuentum, quod in aquâ per se mouetur, horasque designat. Sic aliquid semper noui in lucem emergit, quod vanam sciendi curiositatem pascit, nec illam tamen ad perfectam diuinorum operum cognitionem perducit. Interim quod Chymicæ artis exploratoribus euenit, vt quintę alicuius essentiæ, vt vocant, inuentione lactati, non absque facultatum ac vitæ dispendio semper artis illius perfectionem sequantur, & numquam assequantur: idem hîc usu venire cernimus, vt in hac diuinorum operum disquisitione vita nos citius, quàm labor inuestigandi deficiat. Quare vanitatis huius pertæsus Ecclesiastes, remedium mox suggerit & solatium.